

A photograph of two young women with blonde hair and glasses, sitting on a green blanket outdoors. They are both blowing on dandelions, and the seeds are floating in the air between them. The image is framed by a large blue and green circular graphic on the left and a red triangular graphic on the top right.

VAN **ON**SCHATBARE WAARDE

VAN **ON**SCHATBARE WAARDE

Inhoudsopgave

1. Inleiding

- 1.1 Aanleiding **4**
- 1.2 Wettelijk kader **4**
- 1.3 Sociale basis **4**
- 1.4 Extra middelen **5**
- 1.5 Leeswijzer **5**

2. Mantelzorgers in beeld

- 2.1 Mantelzorg in cijfers **6**
- 2.2 Waarde van mantelzorg in Groningen **6**
- 2.3 De mantelzorg **7**
- 2.4 Onderzoek naar vervangende zorg **9**

3. Beleidstheorie

- 3.1 Vinden **11**
- 3.2 Versterken **12**
- 3.3 Verlichten **12**
- 3.4 Verbinden **13**
- 3.5 Rollen van de gemeente met betrekking tot mantelzorg **13**

4. Wat gaan we doen?

- 4.1 Wat doen we nu én blijven we doen? **14**
- 4.2 Wat gaan we extra doen? **16**
- 4.3 Uitvoering en verantwoording **17**

5. Draagvlak

- 5.1. Wie zijn erbij betrokken? **18**
- 5.2. Doorgaande dialoog **18**

6. Financiën **19**

- Verwijzingen **21**
- Bijlagen **22**

Inleiding

Voor u ligt de nota *van onschatbare waarde*, over het mantelzorgbeleid 2023-2026 van de gemeente Groningen. Aan mantelzorgers willen wij (meer) ondersteuning bieden die aansluit bij wat zij nodig hebben. In deze nota beschrijven we hoe we dat doen.

Veel zorg en ondersteuning wordt geleverd door mantelzorgers. Zij zijn van onschatbare waarde en ook zij verdienen waardering. Daar investeren we extra in de komende periode.'

Coalitieakkoord 2022-2026

Wij hanteren de volgende definitie van mantelzorg(er):

'Mantelzorg ben je als je langdurig (langer dan drie maanden en meer dan acht uur per week) en onbetaald zorgt voor een chronisch zieke, gehandicapte of hulpbehoevende partner, ouder, kind of ander familielid, vriend of kennis. Ook het zorgen voor iemand met een verslaving of psychische problemen valt hieronder. Een mantelzorg geeft zorg, omdat zij/hij een persoonlijke band heeft met degene voor wie zij/hij zorgt. Mantelzorg is hulp die verder gaat dan 'gebruikelijke hulp'.²

1.1 Aanleiding

Mantelzorgers zijn in onze samenleving van grote waarde. Zowel de druk op als de behoefte aan mantelzorgers neemt toe. Dit hangt direct samen met het langer zelfstandig thuis blijven wonen. Ook is het een gevolg van de toenemende vergrijzing en de afnemende beschikbaarheid van zorgpersoneel. Het aantal ouderen stijgt en daarmee ook het aantal hulpvragers. Daarnaast is er een beweging van beschermd wonen naar beschermd thuis (extramuralisering). Dit betekent meer kwetsbare inwoners in de wijk en ook dat doet een groter beroep op de samenleving.

De beroepsbevolking krimpt en daarmee neemt ook het aantal hulpverleners af^{3,4}. Naar verwachting daalt het aantal mantelzorgers per zelfstandig wonende 75-plusser van bijna vijf (in 2018) naar drie (in 2040). Door de daling van het aantal mantelzorgers jonger dan 75 jaar komt een groter deel van de mantelzorg bij 75-plussers te liggen. Ook neemt het aantal eenpersoonshuishoudens toe, vooral van mensen op hoge leeftijd. De mantelzorger deelt dus minder vaak het huishouden en woont op grotere afstand. Verder zetten de personeelstekorten in de thuiszorg en verpleeghuiszorg door. Met het mantelzorgbeleid willen wij anticiperen op deze ontwikkelingen.

1.2 Wettelijk kader

Het ondersteunen en waarderen van mantelzorgers is een belangrijke taak van de gemeente. Dit komt voort uit de Wet Maatschappelijke Ondersteuning 2015 (Wmo). Deze taak is opgenomen in de Verordening Maatschappelijke Ondersteuning 2020 (art.16)⁵ en verder uitgewerkt in de Nadere Regels 2020 (art.47)⁶. Het uitgangspunt van het wettelijk kader is: mogelijk maken dat mensen langer thuis kunnen blijven wonen, met hulp van het eigen sociale netwerk en eventueel met ondersteuning vanuit de gemeente. De positie van de mantelzorger is daarin wettelijk verankerd. In de Wmo staat expliciet dat de gemeente beleid moet hebben om mantelzorgers te ondersteunen en waarderen.

1.3 Sociale basis

Deze nota staat niet op zichzelf, maar 'hangt onder' de nota *De sociale basis, voor elkaar!*⁷ Ze is de uitwerking van de actielijn mantelzorg uit die laatstgenoemde nota. Wij benaderen mantelzorg vanuit de samenhang met de lokale infrastructuur, de sociale basis, de hieraan verbonden voorzieningen en de professionele zorgverlening.

In Nederland geven jaarlijks ongeveer vijf miljoen 16-plussers mantelzorg aan een partner, familielid, vriend(in) of buur. Daarnaast zijn er bijna 900.000 vrijwilligers die ondersteuning bieden aan een hulpbehoevende die zij vooraf niet kenden.⁸ Mantelzorg en vrijwilligerszorg vormen samen de informele zorg. Dankzij de informele zorg:

- Verbetert de kwaliteit van leven van (kwetsbare) mensen.
- Kunnen mensen mee (blijven) doen aan de samenleving.
- Wordt minder snel een beroep gedaan op de professionele zorg.

Mantelzorg en vrijwilligerswerk maken beide deel uit van de sociale basis. De twee verschillen van elkaar. Vrijwilligerswerk vindt vaak plaats vanuit een georganiseerd verband en ontstaat niet, zoals mantelzorg, vanuit een persoonlijke relatie. Daarnaast is vrijwilligerswerk meestal een bewuste keuze, terwijl mantelzorg je overkomt. Voor vrijwilligersbeleid stellen we een aparte nota op. Ook is er veel samenhang tussen de onderwerpen mantelzorg en ouderen. Als uitwerking van de nota sociale basis maken we een uitvoeringsprogramma ouderen.

Mantelzorg en de sociale basis raken beide aan alle aspecten van het dagelijks leven. Daarom heeft mantelzorg nog meer raakvlakken met beleidsthema's die in de nota over de sociale basis staan beschreven. Denk bijvoorbeeld aan de woonzorgvisie, of aan positief opgroeien. Er zijn immers ook jonge mantelzorgers. Of aan werk en participatie en armoede, als het gaat om mantelzorgers of hulpbehoevenden met een laag inkomen. Of als de mantelzorger door de zorg minder tijd heeft voor werk of uitvalt door overbelasting.

Andere onderwerpen met raakvlakken zijn ruimtelijke beleidsthema's, zoals mobiliteit en wonen. Tot slot raakt mantelzorg ook aan het thema veiligheid. Overbelasting van een mantelzorger kan, vaak zonder kwade wil, leiden tot ontspoorde mantelzorg en onwenselijk gedrag naar de hulpbehoevende toe. Met ondersteuningsmechanismen is dit te voorkomen.

1.4 Extra middelen

Met het gemeentelijk coalitieakkoord is afgesproken om in de periode 2023-2026 extra middelen beschikbaar te stellen voor mantelzorgondersteuning. Ook het Rijk heeft daar vanuit het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) extra geld voor beschikbaar gesteld. Het gaat hierbij om een specifieke uitkering die wordt ingezet in samenhang met andere sociale thema's. In deze nota geven wij aan hoe we deze extra middelen inzetten.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 1 beschrijven wij de aanleiding en context van deze nota en de definitie van mantelzorg. In hoofdstuk 2 geven we een beeld van mantelzorg, met Groningse cijfers en de waarde van mantelzorg. In hoofdstuk 3 zetten wij de beleidstheorie over mantelzorg uiteen en beschrijven we onze visie en rol. In hoofdstuk 4 gaan we in op het huidige beleid en waar wij in de toekomst extra op willen inzetten. In hoofdstuk 5 noemen we wie betrokken zijn bij de totstandkoming van deze nota. Tot slot zetten we in hoofdstuk 6 de huidige financiën en de extra middelen op een rij.

Mantelzorgers in beeld

In dit hoofdstuk geven wij een beeld van mantelzorg. We vermelden de Groningse cijfers en de menselijke en maatschappelijke waarde van mantelzorg.

We leggen uit dat dé mantelzorg niet bestaat, maar dat er een grote diversiteit is onder mantelzorgers. Tot slot gaan we in op een onderzoek naar vervangende zorg.

2.1 Mantelzorg in cijfers

Mantelzorgers zijn geen beroepsmatige zorgverleners. Zij geven zorg aan een hulpbehoevende, omdat ze met

diegene een persoonlijk band hebben. Mantelzorg moet niet verward worden met de alledaagse zorg voor bijvoorbeeld een gezond kind. In bijlage 1 staan de landelijke cijfers van mantelzorg weergegeven. Hiernaast staan de cijfers van mantelzorg in de gemeente Groningen.

Bijna 12.000 mantelzorgers (6% van alle 16-plussers in onze gemeente) zorgen langdurig en intensief voor hun naaste waarvan 6.579 mantelzorgers zwaarbelast zijn. Uit het aantal geregistreerde mantelzorgers bij het Steunpunt Mantelzorg bereiken wij slechts een derde van de mantelzorgers die langdurig en intensief zorgen. Het is van groot belang dat wij meer mantelzorgers bereiken zodat zij zich gewaardeerd en ondersteund voelen.

Inwoners	(2020)	232.874
Inwoners 16+	(2020)	204.215
Mantelzorgers 16+	(2020)	72.292
Mantelzorgers die langdurig zorgen	(2020)	62.081
Mantelzorgers die langdurig en intensief zorgen	(2020)	11.844
Zwaarbelaste mantelzorgers	(2020)	6.579
Geregistreerde mantelzorgers bij Steunpunt Mantelzorg Humanitas	(2021)	3.446

Tabel 2.1 Mantelzorg in Groningen in cijfers

Toelichting en verantwoording

- Inwonersaantallen gebaseerd op CBS-gegevens per 1-1-2020
- Berekening aantallen mantelzorgers gebaseerd op de publicatie 'Blijvende bron van zorg', SCP, 2020
- 35,4% van de 16-plussers geeft mantelzorg
- 30,4% van de 16-plussers geeft langdurig (> 3 maanden) mantelzorg
- 5,8% van de 16-plussers geeft langdurig en intensief (meer dan 8 uur per week) mantelzorg
- 9,1% van de mantelzorgers voelt zich zwaarbelast

2.2 Waarde van mantelzorg in Groningen

Menselijke waarde

Voor de meeste mantelzorgers is het vanzelfsprekend om hun naasten te verzorgen. Die menselijke waarde van mantelzorg is waar het om gaat. Die houdt de samenleving bijeen. En dat is geen trend of 'iets van nu', maar een eeuwenoud fenomeen van menselijke relaties, loyaliteit, solidariteit en liefde. Maar dat betekent niet dat mantelzorgers hun naasten altijd kunnen verzorgen zonder professionele ondersteuning.

Maatschappelijke waarde

Mantelzorgers worden niet betaald voor hun zorg. En veel mantelzorgers voelen het geven van zorg ook niet als een belasting, ze zien het juist als een zinvolle tijdsbesteding waar ze trots op zijn en gelukkiger van worden. Dat betekent niet dat er voor hen of de maatschappij geen kosten zijn verbonden aan de zorg die zij verlenen.

In de gemeente Groningen zijn per jaar zo'n 72.300 mantelzorgers actief (schatting van MantelzorgNL⁹). In totaal besteden zij jaarlijks ongeveer 22,3 miljoen uur aan mantelzorgtaken. De waarde van die inzet ligt tussen de 207,2 en 340,8 miljoen euro. De mantelzorgers maken per jaar ongeveer 25,9 miljoen euro aan kosten om zorg te kunnen bieden. Denk hierbij aan reiskosten en uitgaven aan boodschappen, medicatie en/of zorgattributen. Het vervangen van deze mantelzorgers door professionals in de publieke en private zorg zou jaarlijks tussen de 465 en 637,7 miljoen euro kosten.

2.3 De mantelzorger

Dé mantelzorger bestaat niet. Er is een grote verscheidenheid aan mantelzorgers; ze verschillen veel van elkaar. Hetzelfde geldt voor de situaties waar zij mee te maken hebben. In hoeverre mantelzorgers hun zorg met andere werkzaamheden kunnen combineren, is sterk van die omstandigheden afhankelijk.

Mantelzorgers zorgen voor een partner, ouder, kind, vriend(in) of buur. Wanneer mantelzorg binnen een gezin plaatsvindt, beïnvloedt het de gezinsdynamiek. Zo kan het onder andere invloed hebben op het huishouden, het opgroeien van kinderen en hun schoolprestaties.

Mantelzorg varieert van regelmatig bellen of de boodschappen doen tot intensieve zorg. De beperkingen van zorgvragers kunnen veranderlijk zijn. Hetzelfde geldt dan voor de ondersteuning die zij nodig hebben. Als bij iemand bijvoorbeeld de vergeetachtigheid toeneemt, neemt ook de zorgbehoefte toe. De levensfase van de hulpbehoevende speelt hierbij een rol.

Ongeveer één op de vier werkenden combineert betaald werk met mantelzorg. Wie geen werk heeft, zet zijn of haar tijd mogelijk in voor het verlenen van intensieve mantelzorg.

In de gemeente Groningen zijn er 6.579 mantelzorgers die zich zwaarbelast voelen. Overbelasting komt in allerlei situaties voor, maar bij de volgende groepen mantelzorgers het vaakst:

Oudere mantelzorgers

Oudere mantelzorgers zorgen meestal voor hun zieke partner of partner met dementie (45%). Ze wonen bij elkaar in huis en de zorg is intensief en langdurig. De zwaarte van de zorg neemt steeds meer toe, terwijl de fysieke conditie van de mantelzorgers achteruitgaat.

Mantelzorgers met een migratieachtergrond

Mantelzorgers beginnen jonger aan de zorgverlening en voor een langere periode. Zij maken weinig tot geen gebruik van ondersteuning.

Werkende mantelzorgers

Werkende mantelzorgers moeten goed kunnen plannen en afspraken maken met hun werkgever om zorg en werk te combineren. De combinatie is zwaar, maar biedt vaak wel de mogelijkheid om afstand te nemen van de mantelzorg. Mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid is hierbij belangrijk.

Jonge mantelzorgers

Ongeveer een kwart van de kinderen en jongeren groeit op in een gezin met een ouder, broer of zus die mantelzorg nodig heeft. (In het deelprogramma Opvoeden en Opgroeien is aandacht voor ondersteuning van deze mantelzorgers.)

Mantelzorgers die zelf een beperking en/of chronische ziekte hebben

Degene die mantelzorg verleent kan zelf een beperking en/of een chronische ziekte hebben.

Het effect van het mantelzorgen op het leven van mantelzorgers varieert sterk. Meestal komen zij niet snel zelf met een hulpvraag, zien ze niet of te laat in dat ze overbelast zijn en vragen zij makkelijker hulp voor de zorgvrager dan voor zichzelf. Ook komt het regelmatig voor dat de zorgvrager geen professionele hulp wil en er automatisch van uitgaat dat de mantelzorg zorg verleent.

2.4 Onderzoek naar vervangende zorg

Om overbelasting van mantelzorgers te voorkomen is vervangende zorg (respijtzorg) één van de ondersteuningsmogelijkheden. Wij hebben samen met het Steunpunt Mantelzorg twee onderzoeken laten doen naar respijtzorg. Zowel onder mantelzorgers als onder zorgprofessionals. Het onderzoek onder mantelzorgers ging over de toegang tot, het gebruik

van, en de behoefte aan respijtzorg. In totaal hebben 588 mantelzorgers de vragenlijst ingevuld. Het onderzoek onder zorgprofessionals richtte zich vooral op de bekendheid met respijtzorg, doorverwijzing en drempels. Dit tweede onderzoek is ingevuld door 85 professionals.

De belangrijkste conclusies uit beide onderzoeken zijn de volgende:

- De grootste groep die mantelzorg verleent en een (enigszins tot zware) belasting ervaart zijn de ouderen (>75 jaar) die zorgen voor hun thuiswonende partner.
- De informatievoorziening en bekendheid van respijtzorg kan beter.
- Men ervaart bureaucratie en regeldruk. Een laagdrempelig en flexibel aanbod dat aansluit bij de behoefte, wordt gemist.
- 20% van de ondervraagde mantelzorgers stelt enigszins of veel behoefte te hebben aan respijtzorg.
- Slechts 3% van de ondervraagde mantelzorgers maakt gebruik van respijtzorg.

In hoofdstuk 4.2 beschrijven we wat we gaan doen om gevolg te geven aan de aanbevelingen uit het onderzoek naar respijtzorg onder mantelzorgers en (zorg)professionals.

3 Beleidstheorie

In dit hoofdstuk beschrijven we onze visie, ambitie en de theorie om het gezamenlijk doel van het mantelzorgbeleid helder in kaart te brengen. Dit doen we aan de hand van de speerpunten vinden, versterken, verlichten en verbinden. Tot slot beschrijven we de verschillende rollen van de gemeente met betrekking tot mantelzorg.

Visie

De gemeente Groningen wil mantelzorgers ondersteunen en waarderen, zodat zij kunnen blijven mantelzorgen en er een goede balans is tussen draagkracht en draaglast. Het ondersteunen doen wij met maatwerk: we sluiten aan bij de behoeften van de mantelzorgers en de zorgvrager. We streven naar een samenleving waarin mantelzorgers worden erkend en gewaardeerd en waarin zij kunnen rekenen op steun en begrip vanuit hun omgeving.

Ambitie

De gemeente Groningen zet de komende jaren in op vroegtijdige en proactieve ondersteuning die aansluit bij de behoeften van mantelzorgers die langdurig en intensief zorgen.

Met veel mantelzorgers gaat het goed. Ze zijn blij dat zij hun naasten kunnen helpen. Maar ongeveer een op de tien mantelzorgers valt het mantelzorgen zwaar. Dit kan zich bijvoorbeeld uiten in gezondheidsproblemen, stress, verzuim op het werk of achterblijvende studieresultaten. Ook kunnen sociaal isolement en eenzaamheid een rol spelen. De verwachting is dat de druk op en belasting van mantelzorgers in de komende jaren toeneemt. Dit komt onder andere doordat er meer ouderen en mensen met een chronische aandoening zullen zijn die behoefte hebben aan hulp en minder mensen die hen daarbij kunnen helpen.⁴ Uit een onderzoek van Movisie¹⁰ blijkt dat er voor mantelzorgers drie prangende vragen zijn:

- Hoe zorg ik samen met beroepskrachten voor mijn naaste?
- Hoe houd ik het zorgen voor mijn naaste vol?
- Hoe geef ik op een goede manier zorg en ondersteuning aan mijn naaste?

Steun bij mantelzorg moet eraan bijdragen dat mantelzorgers deze zorg voor kortere of langere duur in hun leven kunnen inpassen zonder overbelast te raken. Er zijn allerlei manieren om mantelzorgers te ondersteunen, bijvoorbeeld door de zorg te delen met meer mensen. Als er geen formele zorg nodig is, kan professionele hulp zich richten op het faciliteren en versterken van het netwerk om zorgvragers en mantelzorgers heen.

De belangrijkste aandachtspunten voor mantelzorgbeleid zijn vier speerpunten¹¹:

- **Vinden**
- **Versterken**
- **Verlichten**
- **Verbinden**

Deze speerpunten sluiten goed aan bij de prangende vragen van mantelzorgers en vormen daarom het uitgangspunt van ons beleid.

3.1 Vinden

Het bereiken van mensen die zorgen voor een naaste is belangrijk, want dan kan aandacht worden gegeven aan versterken, verlichten en verbinden. Het is een uitdaging om mantelzorgers te vinden. Sommigen van hen zien zichzelf niet als mantelzorger. Daarnaast vragen mantelzorgers niet snel zelf om ondersteuning. Het is van belang dat zij weten dat er mogelijkheden zijn voor hulp en hoe ze die (eenvoudig) kunnen krijgen, wanneer dat nodig is.

Sleutelwoorden voor het bereiken van mantelzorgers zijn 'dichtbij' en 'samenhangend'. Om hen te vinden, sluiten wij aan bij het 'zorgpad' (Zie afbeelding 1 Mantelzorgers beter bereiken) van hun naaste. Hieronder vallen de huisarts, thuiszorg en andere zorgaanbieders. Daarnaast sluiten we aan bij het 'leefpad' van mantelzorgers. Denk daarbij aan het werk, het buurthuis, de kerk en sport-, cultuur- of patiëntenverenigingen. Verder is het belangrijk om bewustwording te creëren, zodat mantelzorgers weten dat zij mantelzorger zijn.

Afbeelding 1

3.2 Versterken

Mantelzorgers moeten versterkt worden in hun regie en positie. Dit kan zowel op het microniveau van het individu als op het niveau van beleidsbeïnvloeding. Zo klinkt de stem van mantelzorgers in ons beleid door. Dit speerpunt sluit aan bij zowel de eerste, als derde prangende vraag.

De positie van mantelzorgers is niet sterk genoeg: ze zijn niet gelijkwaardig aan zorgprofessionals. Mantelzorgers worden onvoldoende gehoord en betrokken bij het opstellen van een zorgplan voor hun naaste.¹²

Bij het versterken van mantelzorgers is het belangrijk om uit te gaan van zelfredzaamheid, zelfregie, keuzevrijheid en waardering. Een manier om mantelzorgers eigen regie te geven, is ze betrekken bij het maken van beleid. Ook moeten mantelzorgers, wanneer er contact is tussen de zorgvrager en de zorgverlener, betrokken worden bij het bepalen van de te leveren zorg. Daarnaast is het van belang om mantelzorgers te waarderen voor hun inzet.

3.3 Verlichten

Het organiseren van ondersteuning is van belang om ervoor te zorgen dat mantelzorgers hun zorgtaken kunnen (blijven) uitvoeren. Of voor wanneer de mantelzorg niet (meer) alles zelf kan doen. Dit speerpunt sluit aan bij de tweede prangende vraag.

Mantelzorgers geven aan dat zij worstelen met het vele regelwerk en de bureaucratie¹³. Vaak zien ze door de bomen het bos niet meer. Ook zijn er 'vraagverlegen' mantelzorgers, met een hoger risico op overbelasting. De ondersteuning is hier nog niet genoeg op afgestemd.

Verlichten heeft als doel om de draagkracht en draaglast van mantelzorgers in balans te brengen. Om overbelasting te voorkomen, moet er bovendien balans zijn tussen hun verschillende taken en rollen. Een mantelzorg is ook partner, kind, werknemer, scholier of vrijwilliger. Preventie en vroegtijdige ondersteuning is hierbij van belang.

Vormen van verlichten zijn:

- Informatie en advies.
- Educatie.
- Emotionele steun en praktische hulp.
- Vervangende zorg (respijtzorg).

3.4 Verbinden

Het is essentieel verbindingen te leggen tussen formele en informele zorg en ondersteuning. Partners, zoals zorgaanbieders, mantelzorgondersteuners en vrijwilligersorganisaties, worden meegenomen in deze manier van (samen)werken. Dit speerpunt sluit aan bij de eerste prangende vraag.

Het is van groot belang om te beseffen dat mantelzorgers een onmisbare bijdrage leveren. Bij het verbinden van informele en formele zorg en ondersteuning wordt daarom ingezet op gelijkwaardige samenwerking. Organisaties moeten er bewuster van worden dat mantelzorgers voor professionals waardevol zijn als:

- Partner in de zorg.
- Hulpvrager bij overbelasting of wanneer ze zelf een beperking/chronische ziekte hebben.
- Naaste van de zorgvrager.
- Expert die alles weet van de zorgvrager.¹⁴

In hoofdstuk 4 beschrijven wij aan de hand van de vier speerpunten wat we gaan doen om overbelasting van mantelzorgers te voorkomen, hun werk makkelijker te maken en hun inzet te waarderen.

We hebben hierbij als uitgangspunt om vraaggericht, proactief en preventief te werken. We kijken naar de behoeften van mantelzorgers en stemmen daar het aanbod op af. Hierbij nemen wij positieve gezondheid als leidraad, net als bij het beleid op de sociale basis. Het spinnenweb is als gespreksinstrument te gebruiken om in kaart te brengen waar de behoeften van de mantelzorgers liggen. Ook kunnen we hiermee kijken naar eigen veerkracht en de mogelijkheid om binnen de domeinen van positieve gezondheid te zoeken naar balans. Hoe wij mantelzorgers betrekken bij ons beleid werken we verder uit in hoofdstuk 5.

3.5 Rollen van de gemeente met betrekking tot mantelzorg

Als gemeente nemen wij voor wat betreft mantelzorg verschillende rollen aan. Allereerst hebben we de rol van opdrachtgever, onder andere voor het Steunpunt Mantelzorg Humanitas¹⁵ (verder in deze nota Steunpunt Mantelzorg genoemd), aanbieders van mantelzorgondersteuning en de stichting WIJ Groningen. In deze rol verstrekken wij subsidie, faciliteren we, stemmen we af en werken we samen met betrokken partijen.

Daarnaast hebben wij de rol van regisseur. Als gemeente maken we deel uit van het netwerk rond de mantelzorg, samen met onder andere het Steunpunt Mantelzorg, zorgaanbieders en zijn of haar sociale contacten. We willen deze partijen met elkaar verbinden, informeren en aansporen om de mantelzorgers te zien en betrekken bij de zorg. Zo streven we naar samenhangend mantelzorgbeleid. Het gaat hierbij niet alleen om externe verbanden, maar ook om interne samenhang. Dit noemen we in de nota over de sociale basis de brede sociale basis.

Wij werken op het niveau waarop inwoners het beste te bereiken zijn: de straat, de wijk, het dorp of gemeentelijk: gebiedsgericht. Dit geldt bijvoorbeeld voor het vinden van mantelzorgers via het zorg- of leefpad.

Wat gaan we doen?

Op dit moment doen we veel aan het ondersteunen en waarderen van onze mantelzorgers. In dit hoofdstuk gaan we in op wat we nu al doen en blijven doen. Naast deze aanpak beschrijven we wat we gaan doen met de extra middelen. Verder geven we aan hoe we onze beleidsdoelen uitwerken en de raad daarover informeren.

4.1 Wat doen we nu én blijven we doen?

Vinden

We hebben als doel zoveel mogelijk mantelzorgers te vinden en te informeren over de mogelijkheden van ondersteuning en waardering. Mantelzorgers kunnen zich inschrijven bij het Steunpunt Mantelzorg. Zij worden en blijven dan geïnformeerd over welke ondersteuning en waardering ze kunnen krijgen.

De mantelzorgwaardering in de gemeente Groningen bestaat uit:

- Een mantelzorgwaarderingskaart (met vouchers).
- De Dag van de Mantelzorg op 10 november met een feestelijke avond.
- Activiteiten rond de Dag van de Mantelzorg in de wijken en dorpen.

Voor jonge mantelzorgers bestaat de waardering uit: de Week van de Jonge Mantelzorg in juni met tal van activiteiten:

- Bioscoopbonnen.
- Een vakantieweek.
- Maatjesprojecten.

Wij stimuleren zorgprofessionals (zoals de huisarts, sociaal werk en de wijkverpleging) om mantelzorgers te informeren over de mogelijkheden

van ondersteuning. Ook vragen we deze partijen om overbelasting te signaleren (zorgpad). Maatschappelijke partners in de wijk of het dorp (zoals buurthuizen en kerken) stimuleren we om mantelzorgers te herkennen en waar nodig te helpen. Verder hebben we extra aandacht voor het vinden van mantelzorgers in groepen waar het risico op overbelasting groot is:

- Oudere mantelzorgers.
- Mantelzorgers met een migratieachtergrond.
- Mantelzorgers die werk en zorg combineren.
- Jongere mantelzorgers.
- Mantelzorgers die zelf met een beperking/chronische ziekte kampen.

Versterken en verlichten

We hebben als doel om mantelzorgers te ondersteunen, zodat zij hun werk goed kunnen doen en overbelasting zoveel mogelijk wordt voorkomen. Mantelzorgers kunnen op acht vraaggebieden behoefte hebben aan ondersteuning (zie figuur 4.1).¹⁶ Aan de hand van deze gebieden zetten we op een rij welke ondersteuning wij nu geven en de komende jaren blijven geven.

Figuur 4.1
Ondersteuningsbehoefte
vanuit acht vraaggebieden

1. INFORMATIE EN ADVIES

- Steunpunt Mantelzorg voor informatie, advies, emotionele steun, respijt, praktische hulp, lotgenotencontact, activiteiten, cursussen, themabijeenkomsten, nieuwsbrieven, informatiebijeenkomsten (bijvoorbeeld over betaalde mantelzorgondersteuning) en het platform Werk&Mantelzorg.¹⁷
- Projectcoördinatoren en vrijwillige coördinatoren van het Steunpunt Mantelzorg.
- Adviesgroep Mantelzorg, die mantelzorgers vertegenwoordigt en meedenkt over beleid.
- Advies van onafhankelijke cliëntondersteuners (OCO's) en WIJ-medewerkers.

2. PERSOONLIJKE BEGELEIDING

- Voorlichting aan mantelzorgers.
- Projectcoördinatoren en vrijwillige coördinatoren van het Steunpunt Mantelzorg.
- Vrijwilligers als maatjes, voor aanwezigheidszorg en andere ondersteuning.
- Onafhankelijke Client Ondersteuner (OCO).
- Maatjesprojecten voor jonge mantelzorgers.

3. EMOTIONELE STEUN

- Lotgenotencontacten, het luisterend oor van vrijwilligers en beroepskrachten.
- Toegankelijke mantelzorgactiviteiten (gemeentebreed en in de wijken).
- Activiteiten voor (jonge) mantelzorgers.
- Vakantieweek voor jonge mantelzorgers.

4. EDUCATIE

- Trainingen, zoals Mindfulness, Omgaan met stress en Weerbaarheid.
- Themabijeenkomsten.
- Nieuwsbrief van het Steunpunt Mantelzorg.

5. PRAKTISCHE HULP

- Steunpunt mantelzorg.
- Hulpdiensten.
- Huishoudelijke hulp.
- Urgentie bij toewijzing van woningen.
- In afstemming verminderen van de sollicitatieplicht bij mantelzorg (tegenprestatie bij uitkering).
- Mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid.

6. VERVANGENDE ZORG (RESPIJTZORG)¹⁸

- Aanwezigheidshulp door vrijwilligers.
- Dagbesteding.
- Logeerszorg.
- Activiteiten voor mantelzorgers en/of hun naasten.
- Hospice.

7. FINANCIËLE ONDERSTEUNING

- Extra uren op bezoekersspas parkeren voor mantelzorgers.

8. MATERIËLE HULP EN E-HEALTH

- Vervoer en hulpmiddelen in huis.
- 'Slimotheek', waar ouderen, hun mantelzorgers en zorgprofessionals gratis dichtbij huis slimme technologie kunnen lenen.
- Het Steunpunt Mantelzorg geeft in veel gevallen uitvoering aan deze ondersteuningsbehoeften. Het steunpunt is gericht op innovatie van mantelzorgondersteuning, respijtzorg, belangenbehartiging en burgerinitiatieven. Ook deelt het steunpunt kennis en vraagt het aandacht voor de positie van mantelzorgers.

Verbinden

We hebben als doel dat mantelzorgers goed hun weg kunnen vinden in het netwerk van formele en informele zorg en ondersteuning. Wij stimuleren verbindingen tussen formele en informele zorg en ondersteuning. Partners, zoals zorgaanbieders, mantelzorgondersteuners en vrijwilligersorganisaties, nemen we mee in deze manier van (samen)werken. Bij het verstrekken van opdrachten op het gebied van zorg en ondersteuning benadrukken we de noodzaak van gelijkwaardige samenwerking tussen professionals, mantelzorgers en zorgvrijwilligers. We investeren in gezamenlijke deskundigheidsbevordering om die samenwerking te stimuleren.

4.2 Wat gaan we extra doen?

We geven aan hoe we op basis van de aanbevelingen naar aanleiding van het onderzoek naar respijtzorg onder mantelzorgers en (zorg)professionals (zie paragraaf 2.4) en input van mantelzorgers, de extra intensiveringsmiddelen en Rijksmiddelen gaan inzetten.

Extra middelen

Er zijn de komende coalitieperiode (2023-2026) middelen beschikbaar voor het intensiveren van mantelzorgondersteuning. Daarnaast heeft het Rijk daar vanuit het GALA extra geld voor beschikbaar gesteld. We zetten deze extra middelen onder andere in voor:

- Beter gebruik van vervangende zorg.
- Meer ondersteuning van mantelzorgers.
- Bewonersinitiatieven.

Het afgelopen jaar hebben we samen met het Steunpunt Mantelzorg een onderzoek uitgevoerd naar mantelzorg en vervangende zorg in de gemeente Groningen (zie het rapport *Respijtzorg*¹⁹). Het aanbod van vervangende zorg en het gebruik ervan sluiten niet altijd op elkaar aan. Ook geven zowel mantelzorgers als professionals aan dat zij drempels ervaren bij het vinden en gebruikmaken van vervangende zorg (bijvoorbeeld bureaucratie en regeldruk). Er is onderzocht hoe mantelzorgers die intensief zorgen beter te ondersteunen zijn met vervangende zorg. De behoefte van de mantelzorger staat hierbij centraal. Op basis van het onderzoek worden twee

aanbevelingen gedaan:

- De informatievoorziening over de mogelijkheden van en toegang tot vervangende zorg verbeteren.
- Het gebruik van vervangende zorg bevorderen.

Ook hiervoor zetten wij de extra middelen in. Dit betekent dat we onder andere:

- Een pilot van twee jaar starten met een mantelzorgmakelaar voor individuele begeleiding van overbelaste mantelzorgers. Bijvoorbeeld om hen te helpen hun weg te vinden in het oerwoud aan wet- en regelgeving. Of als hun situatie tussen wal en schip valt en het hen of doorverwijzers niet lukt om passende ondersteuning te organiseren.
- Een bewustwordingscampagne starten onder (zorg)professionals. Het doel hiervan is om WIJ-medewerkers, huisartsen, POH'ers en thuiszorgorganisaties meer aandacht te laten hebben voor mantelzorgers, hun belastbaarheid en vervangende zorg.
- Een bewustwordingscampagne starten onder mantelzorgers. Het doel hiervan is om mantelzorgers bewuster te maken van het feit dat ze mantelzorger zijn en dat er mogelijkheden zijn voor ondersteuning.
- Een pilot starten om vrijwilligers en professionals te trainen in 'het familiegesprek'. Dit is een interventie die in te zetten is om het familiesysteem te ondersteunen en overbelasting van familie en mantelzorgers te voorkomen.²⁰

Samenwerking

De samenwerking tussen de verschillende instanties die voor een sterke sociale basis rond de mantelzorg moeten zorgen, is niet altijd optimaal. Maar ze is cruciaal om mantelzorgers te vinden en vervolgens te ondersteunen. Daarom willen we die samenwerking bevorderen. Het gaat hierbij vooral om doorverwijzers op het zorgpad (zowel op stedelijk als op gebiedsniveau).

We onderzoeken ook of er mogelijkheden zijn op het leefpad. Hierbij geldt vooral de gebiedsgerichte invalshoek. In wijken en dorpen kunnen bewoners- of maatschappelijke initiatieven ontstaan om het mantelzorgers makkelijker te maken. Deze initiatieven gaan we ondersteunen.

(Pré)mantelzorgwoningen

Wij hebben de afdeling Onderzoek, Informatie en Statistiek (OIS) van de gemeente Groningen onderzoek laten doen naar de behoefte aan en bekendheid met (pré)mantelzorgwoningen en kangoeroewoningen.²¹ De onderzoeksvragen zijn voorgelegd aan het inwonerspanel van de gemeente. Ook in ons onderzoek onder mantelzorgers naar vervangende zorg hebben we vragen opgenomen over mantelzorgwoningen. We verbeteren de informatie over (pré)mantelzorgwoningen, de mogelijkheden en randvoorwaarden en geven die meer bekendheid onder de mantelzorgers.

Parkeren en mantelzorg

Vanuit de Adviesgroep Mantelzorg zijn zorgen geuit over de uitbreiding van het parkeerbeleid en het effect daarvan op mantelzorgers. Bovendien zijn er bij het Steunpunt Mantelzorg gevallen gemeld die voor ons aanleiding zijn om parkeren en mantelzorg verder te onderzoeken. Wij brengen de informatie over de bezoekerspas en extra uren voor mantelzorgers meer onder de aandacht. Ook onderzoeken we hoe we dit verder uit kunnen breiden. Daarbij onderzoeken we ook hoe we het

gebruik van het openbaar vervoer makkelijker kunnen maken.

4.3 Uitvoering en verantwoording

Jaarlijks informeren wij de raad in het tweede kwartaal over de voortgang van de geformuleerde doelen over de periode 2023 – 2026, wat we tot dan toe hebben bereikt en de ervaringen die we hebben opgedaan. We evalueren daarvoor tussentijds onze activiteiten.

5 Draagvlak

5.1 Wie zijn erbij betrokken?

Deze nota over mantelzorg is tot stand gekomen in samenwerking met onder andere het Steunpunt Mantelzorg, de Adviesgroep Mantelzorg en de werkgroep Mantelzorg en Respijtzorg. Daarnaast is veel input geleverd door de mantelzorgers die mee hebben gedaan aan het onderzoek *Mantelzorg en Respijtzorg*¹⁹ en de inwoners die bevestigd zijn in ons onderzoek *Mantelzorg en Woonvormen voor mantelzorg*²¹.

Bij het onderzoek naar vervangende zorg (respijtzorg) zijn ook professionals, zoals huisartsen, WIJ-medewerkers en mantelzorgmakelaars, bevestigd over hun ervaringen met het doorverwijzen naar deze vorm van ondersteuning. Het adviesteam van de landelijke belangenvereniging voor mantelzorgers, MantelzorgNL, heeft bij dit onderzoek geadviseerd. Verder hebben wij de nota voorgelegd aan de Adviesgroep Mantelzorg, de Adviesraad Sociaal Domein Groningen (ASDG), de Werkgroep Toegankelijkheid Groningen (WTG), Cliëntenraad Werk en Inkomen en de Stichting Platform Hattinga Verschure (SPHV). De SPHV is de provinciale belangenvereniging voor mantelzorgers.

Deze nota maakt duidelijk waar we de komende jaren op inzetten. Daarbij is ruimte voor tussentijdse aanpassingen, bijsturing en het benutten van mogelijkheden.

5.2 Doorgaande dialoog

Beleid maken wij samen met mantelzorgers en maatschappelijke organisaties. De doorgaande dialoog houdt in dat we als gemeente steeds met mantelzorgers en organisaties in gesprek blijven, samenwerken en afstemmen hoe we ondersteuning en waardering van mantelzorg vormgeven. Ook is deze dialoog een manier om beleid en de uitvoering daarvan te evalueren.

Het is belangrijk om de doorgaande dialoog te voeren op de schaal die daarvoor het meest geschikt is. Het bevorderen van de samenwerking tussen mantelzorgers, zorgvragers en organisaties kan het beste gebiedsgericht, oftewel in de wijken en dorpen, plaatsvinden.

Voortdurend hebben we aandacht voor (het oplossen van) knelpunten waar mantelzorgers bij de zorg voor hun naaste tegenaan lopen. Signalen die bijvoorbeeld via de projectcoördinatoren Mantelzorg en de Adviesgroep Mantelzorg binnenkomen, onderzoeken we zorgvuldig.

6 Financiën

Voor het mantelzorgbeleid en jonge mantelzorgers zijn er structurele budgetten. Daarnaast zijn in de periode 2023-2026 incidenteel middelen beschikbaar.

Dit zijn intensiveringsmiddelen uit het coalitieakkoord en Rijksmiddelen uit het GALA, een specifieke uitkering.

Bedragen x € 1.000

Begroting		2023	2024	2025	2026
Structureel	Mantelzorg Wmo	906	920	952	986
Incidenteel	Mantelzorg (coalitieakkoord)	150	150	150	150
Structureel	Jonge mantelzorgers	49	49	49	49
Incidenteel	GALA	95	95	95	86
Totaal		1.200	1.214	1.246	1.271

Tabel 6.1 Middelen voor de periode 2023 – 2026.

De middelen voor 2023 zijn bij raadsbesluit vastgesteld in de begroting 2023.

Bedragen x € 1.000

Begroting	2023	2024	2025	2026
Verbeteren van informatievoorzieningen	40	40	25	25
Bewustwordingscampagne onder professionals, om te bevorderen dat zij meer oog hebben voor het voorkomen van overbelasting en vervangende zorg voor mantelzorgers	40	40	0	0
Bewustwordingscampagne onder mantelzorgers m.b.t. de risico's op overbelasting en de mogelijkheid van vervangende zorg bevorderen	40	40	20	0
Gerichte ondersteuning van mantelzorgers	0	0	75	86
Mantelzorgmakelaars/ individuele ondersteuning	100	100	100	100
Training 'Het familiegesprek'	15	15	15	15
Bewonersinitiatieven	10	10	10	10
Totaal	245	245	245	236

Tabel 6.2 Besteding intensiveringsmiddelen uit het coalitieakkoord en Rijksmiddelen uit het GALA

Op basis van een evaluatie van de inzet van middelen voor 2023 en 2024 herijken wij de inzet van middelen voor 2025 en 2026.

Verwijzingen en Noten

Inleiding

- 1 | Coalitieakkoord. *Het begint in Groningen. Voor wat echt van waarde is.* p.25
[Link >](#)
- 2 | Gebruikelijke hulp: hulp die redelijkerwijs te verwachten is van huisgenoten. Hiertoe worden gerekend de partner, ouders, inwonende kinderen en anderen met wie de hulpbehoevende voor langere tijd een woning bewoont.
[Link >](#)
- 3 | De Jong, A. & Kooiker, S. (2018). *Regionale ontwikkelingen in het aantal potentiële helpers van oudere ouderen, 1975-2040*
[Link >](#)
- 4 | Kooiker, S., de Jong, A., Verbeek-Oudijk, D. & de Boer, A. (2018) *Toekomstverkenning mantelzorg aan ouderen in 2040.*
[Link >](#)
- 5 | Verordening Maatschappelijke Ondersteuning 2020
[Link >](#)
- 6 | Nadere regels maatschappelijke ondersteuning 2020
[Link >](#)
- 7 | Sociale basis, voor elkaar! (2023)
[Link >](#)
- 8 | De Boer, A., Plaisier, I. & de Klerk, M. (2019) *Mantelzorgers in het vizier. Beleidssignalement mantelzorg.* Sociaal Cultureel Planbureau.
[Link >](#)

Mantelzorgers in beeld

- 9 | MantelzorgNL
[Link >](#)

Beleidstheorie

- 10 | Infographic: drie vraagstukken van mantelzorgers. (2021)
[Link >](#)
- 11 | Movisie. (2014). *Mantelzorgondersteuning is de basis. Aandachtspunten voor lokaal beleid.*
[Link >](#)
- 12 | Raad van Volksgezondheid en Samenleving. (2022). *Anders zorgen, anders leven. Naar een gelijkwaardig samenspel tussen naasten, vrijwilligers en beroepskrachten.*
[Link >](#)
- 13 | Stichting (Ont)Regel de zorg. (2019) *Rapport [Ont]Regel de Mantelzorg.*
[Link >](#)
- 14 | Movisie. (2014). *SOFA-model: de rollen van mantelzorgers.*
[Link >](#)
- 15 | Steunpunt Mantelzorg Humanitas
[Link >](#)

Wat gaan we doen?

- 16 | MantelzorgNL, de VNG, Zorgverzekeraars Nederland, VNO/NCW & het ministerie van VWS (2020). *Samen sterk voor mantelzorg. Vroegtijdige ondersteuning van mantelzorgers in Nederland.*
[Link >](#)
- 17 | Platform Werk & Mantelzorg
[Link >](#)
- 18 | Respijtzorg in Groningen
[Link >](#)
- 19 | Onderzoek Respijtzorg in Groningen (december 2022)
[Link >](#)
- 20 | Het familiegesprek, interventie
[Link >](#)

Draagvlak

- 21 | Onderzoek: Versterking van het aanbod van dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie (december 2022)

Fotografie: MantelzorgNL

Bijlage 1

Landelijke cijfers Mantelzorg

- Een op de drie Nederlanders (16+) gaf in 2019 mantelzorg (ongeveer 5 miljoen mantelzorgers).
- 4.330.000 mantelzorgers geven langer dan drie maanden hulp (langdurig).
- 970.000 mantelzorgers geven meer dan acht uur per week hulp (intensief).
- 830.000 mantelzorgers geven zowel langdurig als intensief hulp; 9,1% van de mantelzorgers voelt zich zwaar belast (460.000 mantelzorgers).
- Een kwart van de mantelzorgers beschouwt zichzelf als mantelzorger.
- Een op de drie mantelzorgers weet in de gemeente niet de weg naar informatie, advies of andere vormen van mantelzorgondersteuning te vinden.
- Ruim een kwart van de mantelzorgers (29%) maakt gebruik van een of meerdere vormen van mantelzorgondersteuning.
- Ongeveer vijf op de zes mantelzorgers genieten van de leuke momenten van het zorgen.
- Vijf op de zes mantelzorgers tussen 18 en 65 jaar hebben betaald werk.
- Een op de vier werknemers combineert betaald werk met mantelzorg.
- Een op de twintig werknemers combineert betaald werk met minstens acht uur mantelzorg per week (ongeveer 400.000 werknemers).
- Een op de vijf jongeren tussen 12 en 16 jaar groeit op met een chronisch ziek gezinslid. Zij ervaren een lagere kwaliteit van leven door onder andere bezorgdheid en gepieker en hebben vaker last van inslaapproblemen, vermoeidheid en gevoelens van uitputting.
- Een op de vier jongeren tussen de 16 en 24 jaar zorgt voor een naaste met gezondheidsproblemen (een half miljoen jongeren).